

A HIDRONIMIA DA ILLA DE ONS NA CARTOGRAFÍA

Por: Fernando Cabeza Quiles

No ano 1856 Francisco Coello ocúpase de confeccionar un atlas de España e as súas posesións de ultramar coa colaboración de Pascual Madoz e o seu célebre dicionario. No referente á provincia de Pontevedra, aparece a illa de Ons con algún topónimo moi interesante, aínda que a maioría están mal transcritos, deturpados e/ou castelanizados, tales

Despois da **Cueva de la Loba** o mapa de Francisco Coello documenta o **Areal de Mellide** (sic), facilmente recoñecible no actual **Areal de Melide**, ao que segue a **Fuente de los Ingleses**, topónimo illán de certo moi interesante e inédito que sinala unha antiga fonte, situada na costa leste da illa de Ons, a cal debeu ser frecuentada

por uns moi probables antigos navegantes ingleses, tal vez corsarios, que moi ben puideron ter aquí un punto de augada, onde facer provisión de auga potable e doce para as súas naves en momentos históricos desfavorables para eles (pénsese na antiga rivalidade marítima entre España e Inglaterra) nos que non lles sería doado fornecerse de auga potable na costa continental, pero si na previsible fonte illá que parece sinalar o topónimo **Fuente de los Ingleses**, o cal certifica, por outra banda, a riqueza en auga doce da illa de Ons, na que se documentan outras moitas fontes e mananciais; riqueza

como, indo de norte a sur, pola parte leste da illa, **Islote Sentoulo** (por **Centolo**) e **Bajo Cantacos**, que debe ser a deturpación ou deformación dun hidrónimo illán referido a uns baixos mariños, que pode empezar pola base *cant, “pedra”.

hídrica que moi probable-mente, por non dicir seguro, lle deu o nome a toda illa de **Ons**, xa que o de Ons nos parece un topónimo moi antigo, que moi probablemente, por non dicir seguro, fai alusión ao elemento auga, moi abundante na illa.

Continuando cara ao sur, despois do posible pseudotopónimo **Bajo Cantacos**, o mapa de Francisco Coello ofrece o hidrónimo castelanizado **Cueva de la Loba**, que é o actual **Cova do Lobo**, **Cova de Lobo** ou **Punta de Cova de Lobo**, o cal sen dúbida alude a antiga presenza no lugar dalgunha clase de foca ou lobo mariño, especie animal presente en moitos outros hidrónimos mariños galegos tipo **Lobo**, **Lobos**, **Lobeira**, **As Lobeiras**, que sinalan, como no caso da illa de Ons, a presenza deste animal acuático nas costas galegas, hoxe desaparecido.

Despois da, ata de agora, inédita **Fuente de los Ingleses** veñen topónimos e hidrónimos hoxe facilmente recoñecibles, como o da actual **Area dos Cans**, que no mapa aparece como **Areal dos Cans** ou (sic) **de los Perros**, ao que segue, moi pretiño, a **Cama do Crego**, que é a actual **Laxe do Crego**, **Laxe do Abade**, **Laxe do Cura** ou **Illote Sepultura**, topónimo, en todas as súas variantes, alusivo ao coñecido sepulcro antropomorfo escavado na rocha dese nome, a carón do cal o mapa que estamos a comentar documenta a **Punta de Arguiños**.

A carón da **Punta dos Arguiños** aparece o topónimo castelanizado **Iglesia**. Preto, o mapa que estamos a baleirar, documenta os topónimos igualmente castelanizados **Ruínas del Castillo**, (referido ao chamado castelo do sur), **Cuevas del Pereiro** (o actual **Pereiró**), **Teodorente**, **Punta Teodorente** e **Bahía de Teodorente**, topónimo, este último, que é unha clara deturpación do de **Enseada de Fedorento**, pois en todos os casos anteriores a forma errada **Teodorente**

así chamada por estar formada por moitas fendas, fracturas e/ou pedras fracturadas ou rotas, detalle natural que se corresponde coa realidade do lugar; así de *frangere*, “romper”, participio *fracta*, “rota”, máis o sufixo abundancial -osa, **Freitosa**, “(a illa), fendida, fracturada ou rota”, e non, dende logo **Fructuosa**.

Moi preto, o mapa que nos ocupa ofrece o topónimo **Canibedo**, que se refire á actual enseada de **Caniveleñas**, indubidable fitónimo alusivo a un conxunto de canas silvestres, canavelas ou canivelas, detalle da flora que aínda se conserva no lugar.

Segundo cara ao norte pola costa occidental da illa, o mapa remata co hidrónimo **Pasantes**, que está ben transcrito, e que se repite noutras partes da costa de Ons, xa que dá nome a *pasantes*; isto é, a pequenas canles submarinas ou pases hábiles para a navegación de embarcacións de pequeno calado, que deberon ser dornas.

Moita menos importancia e interese teñen, segundo pensamos, outros mapas antigos, nos que aparece o topónimo **Ons** claramente deturpado co nome de **Blydones**, verdadeiro topónimo pantasma, que documenta sen coidado ningún o mapa titulado *Gallaecia Regnum* do ano 1634, obra

de F. Fr Ojea, mentres que a carta titulada *Il Regno di Galicia*, obra de Domenico e Giovanni de Rossi, publicada en Roma entre os anos 1692-1694, rexistra para **Ons** a estraña forma **Donze**, que nos parece un híbrido artificial de **Ons** máis **Onza**.

corresponde á real de **Fedorento**, a cal, nacendo na cova e no estreito mariño que forma o illote **Fedorento**, se refire, sen dúbida ningunha, ao fedor ou mal olor que nalgún momento deron moreas de algas mariñas en descomposición alí acumuladas despois dos temporaís.

Xa na parte sudoeste da illa de Ons, o mapa de Francisco Coello rexistra o curioso topónimo en castelán **Caverna Llamada el Convento de Monjas** (sic), que debe referirse á actual cova mariña do **Burato do Inferno** nunha versión toponímica que puido xurdir ao relacionar de maneira folclórica e lendaria o actual **Burato do Inferno**, que, efectivamente pola parte marítima é unha caverna ou cova, con algunha antiga comunidade ou convento de monxes (mellor que de monxas), comunidade relixiosa seguramente relacionada co devandito hidrónimo **Laxe do Abade**, **Laxe do Cura** ou **Laxe do Crego**.

Despois do suxírente hidrónimo **Caverna Llamada el Convento de Monjas** o mapa de Coello recolle o tamén hidrónimo **I. Fructuosa** (sic), nome claramente deturpado ou alterado, xa que o orixinal e verdadeiro é, tamén sen dúbida ningunha, **Freitosa**, referido á illa maior das Freitosas

